

S. BERNARDI ABBATIS DE GRADIBUS HUMILITATIS ET SUPERBIAE TRACTATUS.

559 PREFATIO.

Rogasti me, frater Godefride, ut ea quæ de gradibus humilitatis coram fratribus locutus fueram, pleniori tibi tractatu dissererem. Cui tuæ petitioni digne, ut dignum erat, et volens satisfacere, et timens non posse, evangelici consilii memor, non prius, fateor incipere ausus sum, quam sedens computavi, si sufficerent sumptus ad perficiendum (*Luc. xiv, 28*). Cum autem charitas hunc foras misisset timorem, quo mihi timebam illudi de opere non consummando, subintravit alius timor de contrario, quo cœpi timere gravius periculum de gloria si perfecissem, quam de ignominia si defecissem. Unde inter hunc timorem et charitatem, velut in quodam bivio positus, diu hæsitavi, cui viarum tuto me crederem; metuens aut loquendo utiliter de humilitate, ipse humilis non inveniri; aut tacendo humiliter, inutilis fieri. Cumque neutram viam tutam, alterutram tamen mihi tenendam esse conspicerem; elegi potius tibi, si quem possem, communicare fructum sermonis, quam tutari me solum portu silentii: simul fiduciam habens, si quid forte quod approbes, dixerim, tuis precibus posse me non superbire; sin autem (quod magis puto) nihil tuo studio dignum effecerim, de nihilo superbire non posse.

CAPUT PRIMUM.

Christum esse viam humilitatis, quo pervenitur ad veritatem.

1. Locuturus ergo de gradibus humilitatis, quos beatus Benedictus non numerandos, sed ascendendos proponit (*Reg. cap. 7*), prius ostendo, si possum, quo per illos perveniendum sit, ut audito fructu perventionis, minus gravet labor ascensionis. Proponit itaque Dominus nobis viæ laborem, laboris mercedem. *Ego sum, inquit, via, veritas, et vita* (*Joan. xiv, 6*). Viam dicit humilitatem, quæ ducit ad veritatem. Altera labor, altera fructus laboris est. Unde sciam, inquis, quod ibi de humilitate locutus sit, cum indeterminate dixerit: *Ego sum via?* Audi apertius: *Discite a me quia mitis sum et humilis corde* (*Matth. xi, 29*). Se ergo proponit humilitatis exemplum, mansuetudinis formam. Si imitaris eum non ambulas in tenebris, sed habebis lumen vitæ (*Joan. viii, 12*). Quid est lumen vitæ, nisi veritas;

quæ illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, ostendit ubi sit vera vita? Ideo cum dixisset, *Ego sum via et veritas*, subdidit, *et vita*: ac si diceret: *Ego sum via*, quæ ad veritatem duco; *ego sum veritas* quæ vitam promitto: *ego sum vita*, quam do. *Hæc est enim, ait, vita æterna, ut cognoscant te verum Deum: et quem misisti Jesum Christum* (*Matth. xviii, 3*). Vel sic, quasi tu dicas: Viam considero, id est humilitatem: fructum desidero, veritatem. Sed quid si tantus est labor viæ, ut ad optatum lucrum non possim pervenire? Respondet: *Ego sum via*, id est viaticum, quo sustentaris in via. Clamat igitur errantibus, et viam ignorantibus. *Ego sum via*: dubitantibus, et non credentibus, *Ego sum veritas*: jam ascendentibus, sed lassescensibus, *Ego sum vita*. Satis, ut reor, ostensum est ex proposito capitulo Evangelii, 560 cognitionem veritatis fructum esse humilitatis. Accipe et aliud. *Confiteor tibi, Pater, Domine cæli et terræ, quia abscondisti hæc, haud dubium quin veritatis secreta a sapientibus et prudentibus, id est a superbis, et revelasti ea parvulis* (*Luc., x, 21*) hoc est humilibus, Et in hoc apparet quod veritas, quæ superbis absconditur, humilibus revelatur.

2. Humilitatis vero talis potest esse definitio: Humilitas est virtus, qua homo verissima sui agnitione sibi ipsi vilescit. Hæc autem convenit his qui ascensionibus in corde suo dispositis, de virtute in virtutem, id est de gradu in gradum proficiunt, donec ad culmen humilitatis perveniant, in quo velut in Sion, id est in speculatione, positi, veritatem prospiciant. *Etenim, inquit, benedictionem dabit legislator* (*Psal. lxxxiii, 8*): quia qui dedit legem, dabit et benedictionem; hoc est, qui jussit humilitatem, perducet ad veritatem. Quis vero est hic legislator, nisi dulcis et rectus Dominus qui legem dedit delinquentibus in via? (*Psal. xxiv, 8*.) In via quippe delinquant, qui veritatem derelinquant. Sed nunquid vel sic a dulci Domino derelinquantur? Ipsis ergo dulcis et rectus Dominus legem dat viam humilitatis, per quam redeant ad cognitionem veritatis. Dat occasionem recuperandæ salutis, quia dulcis est; non tamen absque disciplina legis, quia rectus est. Dulcis, quia perire non patitur; rectus, quia punire non obiviscitur.

CAPUT II.

Quo fructu ascendatur gradus humilitatis.

3. Hanc itaque legem, qua reditur ad veritatem, beatus Benedictus per duodecim gradus disponit: ut sicut per decem præcepta legis ad geminam circumcisionem (in quo duodenarius numerus adimpletur) ad Christum venit; ita his duodecim gradibus ascensis, veritas apprehendatur. Illud quoque quod in scala illa, quæ in typo humilitatis Jacob monstrata est, Dominus desuper innixus apparuit (*Gen. xxviii, 12, 13*), quid nobis aliud innuit, nisi quod in culmine humilitatis constituitur cognitio veritatis? Dominus quippe de summitate scalæ prospiciebat super filios hominum tanquam Veritas, cujus oculi sicut fallere nolunt, ita falli non norunt, ut videret si est intelligens aut requirens Deum. An non tibi de alto videtur clamare ac dicere requirentibus se (novit enim qui sunt ejus): *Transite ad me, omnes qui concupiscitis me, et a generationibus meis implemini?* (*Eccli. xxiv, 26*) et illud: *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego vos reficiam* (*Matth. xi, 28*). Venite, inquit. Quo? Ad me veritatem. Qua? Per humilitatem. Quo fructu? Ego vos reficiam. Sed quæ est refectio, quam Veritas ascendentibus promittit, pervenientibus reddit? An forte ipsa est charitas? Ad hanc quippe, ut ait beatus Benedictus, ascensis omnibus humilitatis gradibus monachus mox perveniet (*Reg. cap. 7, grad. 12*). Vere dulcis et suavis cibus charitas, quæ fessos allevat debiles roborat, mœstos lætificat. Jugum denique Veritatis facit suave, et onus leve.

4. Bonus cibus charitas, quæ media in ferculo Salomonis consistens (*Cantic. iii, 9, 10*), diversarum odore virtutum, velut diversi generis fragrantia pigmentorum, esurientes reficit, **561** jucundat reficientes. Ibi siquidem apponitur pax, patientia, benignitas, longanimitas, gaudium in Spiritu sancto; et si quæ sunt aliæ veritatis seu sapientiæ generationes, apparantur [al, apponuntur] in illa. Habet et humilitas in eodem ferculo suas epulas, panem scilicet doloris et vinum compunctionis, quas primo Veritas incipientibus offert, quibus utique dicitur: *Surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris* (*Psal. cxxvi, 2*). Habet ibidem contemplatio ex adipe frumenti solidum cibum sapientiæ, cum vino quod lætificat cor hominis, ad quæ Veritas perfectos invitat, dicens: *Comedite, amici mei, et bibite: et inebriamini, charissimi* (*Cantic. v, 1*). *Media*, inquit, *charitate constravit propter fias Jerusalem* (*id. ii, 10*); propter imperfectas videlicet animas, quæ, dum adhuc illum solidum cibum minus capere possunt, lacte interim charitatis pro pane oleo pro vino nutriendæ sunt. Quæ recte *media* describitur, quia ejus suavitas nec incipientibus præsto est, prohibente timore; nec perfectis satis est, pro abundantiori contemplationis dulcedine. Hi adhuc a mox:is carnalium delectationum humoribus, timoris amarissima potione purgandi, mundum lacis dulcedinem experiuntur: illi jam avulsi a lacte, epulari

ab introitu gloriæ gloriosius delectantur: solis mediis, id est proficientibus, ita jam melleas quasdam sorbitiunculas charitatis expertis, ut illis interim pro sui teneritudine contenti sint.

5. Primus ergo cibus est humilitatis, purgatorius cum amaritudine: secundus charitatis, consolatorius cum dulcedine: tertius contemplationis, solidus cum fortitudine. Heu mihi, Domine Deus virtutum! quousque irasceris super orationem servi tui, cibabis me pane lacrymarum, et potum dabis mihi in lacrymis? Quis me invitabit ad illud vel medium ac dulce charitatis convivium: ubi justii epulantur in conspectu Dei, et delectantur in lætitia, ut jam non loquens in amaritudine animæ meæ, dicam Deo: Noli me condemnare: sed epulando in azymis sinceritatis et veritatis, lætus cantem in viis Domini, quoniam magna est gloria Domini? Bona tamen via humilitatis, qua veritas inquiritur, charitas acquiritur, generationes sapientiæ participantur. Denique sicut finis legis Christus, sic perfectio humilitatis, cognitio veritatis. Christus cum venit attulit gratiam: Veritas quibus innotuerit, dat charitatem. Innotescit autem humilibus: humilibus ergo dat gratiam.

CAPUT III.

Qua ordine gradus humilitatis ad propositum bravium veritatis perducant: et quomodo Christus per passionem didicit misericordiam.

6. Dixi, ut potui, quo fructu humilitatis gradus ascendi debeant: dicam, ut potero, quo ordine ad propositum bravium veritatis perducant. Sed, quia ipsa quoque veritatis agnitio in tribus gradibus consistit, ipsos breviter, si possum, distinguo: quatenus ex hoc clarius innotescat, ad quem trium veritatis, duodecimus humilitatis pertingat. Inquirimus namque veritatem in nobis, in proximis, in sui natura. In nobis, nosmetipsos dijudicando: in proximis eorum malis compatiendo; in sui natura mundo corde contemplando. Observa sicut numerum, ita et ordinem. Primo te doceat Veritas ipsa, quod prius in proximis quam in sui debeat inquiri natura. Post hoc accipies, cur prius in te, quam in proximis inquirere debeas. In numero siquidem beatitudinum, quas suo sermone distinxit Dominus, prius misericordes, quam mundicordes posuit (*Matth. v, 7, 8*). Misericordes quippe cito in proximis veritatem deprehendunt, dum suos affectus in illos extendunt: dum sic per charitatem se illis conformant, ut illorum vel bona, vel mala, tanquam propria sentiant. Cum infirmis infirmantur, cum scandalizatis uruntur (*II. Cor. xi, 29*). Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus consueverunt (*Rom. xii, 15*). Hac charitate fraterna cordis acie mundata, veritatem delectantur in sui contemplari **562** natura, pro cuius amore mala tolerant aliena. Qui vero ita se fratribus non consociant, sed e contrario aut flentibus insultant, aut gaudentibus derogant, dum quod in illis est, in se esse non sentiunt, quia similiter affecti non sunt, veritatem in proximis qualiter deprehendere possunt? Bene namque con-

Pater, quia abscondisti hæc a sapientibus, et revelasti ea parvulis (Matth. xi, 25): Vides quia quos verbo et exemplo prius Filius humiliavit, super quos deinde Spiritus sanctus charitatem effudit, hos tandem in gloria Pater recepit? Filius facit discipulos, Paraclitus consolatur amicos, Pater exaltat filios. Quia vero non solum Filius, sed et Pater et Spiritus sanctus veraciter Veritas appellantur; constat quod una eademque Veritas, servata proprietate personarum, tria hæc in tribus gradibus operatur. Primo scilicet instruit, ut magister: secundo consolatur, ut amicus vel frater: tertio astringit, ut filios pater.

568 21. Dei quippe Filius, Verbum scilicet ac sapientia Patris, primum quidem illam animæ nostræ potentiam, quæ ratio dicitur, cum reperit carne depressam, peccato captivam, ignorantia cæcam, exterioribus deditam; clementer assumens, potenter erigens, prudenter instruens, introrsum trahens, ac mirabiliter utens tanquam pro se vicaria, ipsam sibi iudicem statuit, ita ut pro reverentia Verbi cui conjungitur, ipsa sui accusatrix, testis, et iudex, contra se Veritatis fungatur officio. Ex qua prima conjunctione Verbi et rationis humilitas nascitur. Aliam deinde partem, quæ dicitur voluntas, veneno quidem carnis infectam, sed jam ratione discussam Spiritus sanctus dignanter visitans, suaviter pugnans, ardentè afficiens, misericordem facit: ita ut more pellis quæ uncta extenditur, ipsa quoque unctione perfusa cœlesti usque ad inimicos per affectum dilatetur. Et sic ex hac secunda conjunctione Spiritus Dei et voluntatis humanæ, charitas efficitur. Utramque vero partem: rationem scilicet et voluntatem, alteram verbo veritatis instructam, alteram spiritu veritatis afflatam; illam hyssopo humilitatis aspersam, hanc igne charitatis succensam; tandem jam perfectam animam, propter humilitatem sine macula, propter charitatem sine ruga; cum nec voluntas rationi repugnat, nec ratio veritatem dissimulat, gloriosam sibi sponsam Pater conglutinat: ita ut nec ratio de se, nec voluntas de proximo cogitare sinatur, sed hoc solum beata illa anima dicere delectetur, *Introduxit me Rex in cubiculum suum*. Digna certe, quæ de schola humilitatis, in qua primum sub magistro Filio ad seipsam intrare didicit, juxta comminationem ad se factam, *Si ignoras te, egredere et pasce hædos tuos (Cantic. 1, 3, 7)*; digna ergo, quæ de schola illa humilitatis duce Spiritu sancto in cellaria charitatis (quæ nimirum proximorum pectora intelligenda sunt) per affectionem introduceretur; unde suffulta floribus, ac stipata malis, bonis scilicet moribus et virtutibus sanctis, ad Regis demum cubiculum, cujus amore languet, admitteretur. Ibi modicum, hora videlicet quasi dimidia, silentio facto in cœlo, inter desideratos amplexus suaviter quiescens, ipsa quidem dormit, sed cor ejus vigilat, quo utique interim veritatis arcana rimatur: quorum postmodum memoria statim ad se reditura pascatur. Ibi videt invisibilia, audit in-

effabilia, quæ non licet homini loqui. Excedunt quippe omnem illam, quam nox nocti indicat, scientiam: dies tamen diei eructat verbum, et inter sapientes sapientiam loqui et spiritualibus spiritualia licet conferri.

CAPUT VIII.

Gradus iidem in raptu sancti Pauli declarantur.

22. Putas, hos gradus Paulus non transierat, qui usque ad tertium cœlum se raptum fuisse testatur? (*II Cor. xii, 2.*) Sed quare raptum, et non potius ductum? Ut videlicet si tantus Apostolus raptum se dicit fuisse, quo nec doctus scivit, nec ductus potuit ire; me, qui procul dubio minor sum Paulo, ad tertium cœlum nulla mea virtute, nullo meo labore pervenire posse præsumam: ne vel de virtute confidam, vel pro labore diffidam. Qui enim docetur aut ducitur, ex hoc ipso quod docentem vel ducentem equitur, laborare convincitur, et aliquid ex se agit, ut ad destinatum locum vel sensum pertrahatur, ita ut dicere possit: *Non autem ego, sed gratia Dei mecum (I Cor. xv, 10)*. Qui vero rapitur, non suis viribus, sed alienis innixus, tanquam nescius quocumque portatur, nec de toto in se, nec de parte gloriatur, ubi nec per se, nec cum alio aliquid operatur. Ad primum itaque sive ad medium cœlum ductus vel adjutus Apostolus ascendere potuit: ad tertium autem ut perveniret, rapi oportuit. Nam ad hoc et Filius legitur descendisse, ut vocaret et juvaret ascensuros ad primum: et Spiritus sanctus missus fuisse, qui perduceret ad secundum. Pater vero, licet Filio et Spiritui sancto semper cooperetur, nunquam tamen aut de cœlo descendisse, aut **569** ad terras legitur missus fuisse. Lego certe, quod *misericordia Domini plena est terra (Psal. xxxii, 5)*; et, *Pleni sunt cœli et terra gloria tua*, et multa hujusmodi. Lego et de Filio, *Postquam venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum (Galat. iv, 4)*. Et ipse Filius loquitur de se, *Spiritus Domini misit me (Isa. lxi, 1)*. Et per eundem prophetam: *Et nunc, inquit, Dominus misit me et Spiritus ejus (Isa. xlviii, 16)*. Lego et de Spiritu sancto, *Paraclitus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo (Joan. xiv, 26)*; et, *Cum assumptus fuero, mittam vobis eum (Joan. xvi, 7)*, haud dubium quin Spiritum sanctum. Patrem autem in sua persona, licet nusquam non sit, nusquam tamen invenio nisi in cœlis, ut in Evangelio, *Et Pater meus qui in cœlis est (Matth. xxiii, 9)*; et in oratione, *Pater noster qui es in cœlis (Matth. vi, 9)*.

23. Unde nimirum colligo, quod quia Pater non descendit, Apostolus ut eum videret, ad tertium cœlum ascendere quidem non potuit, quo tamen se raptum memoravit. Denique, *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo Filius hominis (Joan. iii, 13)*. Et ne putes de primo dictum vel secundo, dicit tibi David: *A summo cœlo egressio ejus (Psal. xviii, 7)*. Ad quod iterum non subito raptus, non furtim sublatus, sed, *Videntibus, inquit, illis, id est Apo-*

nis modo illud dictum sit, quod Dominus requirentibus discipulis de die ultimo se nescire respondit. Nam quomodo diem illum ille nesciebat, in quo omnes sapientiæ et scientiæ thesauri sunt absconditi? (*Coloss. II, 3.*) Cur ergo se scire negabat, quod certum est quia nescire non poterat? Numquid forte mendaciter eos voluit celare, quod utiliter non valuit innotescere? Absit. Sicut nil ignorare poterat, cum sapientia sit: sic nec mentiri, cum veritas sit. Sed volens discipulos ab inutilis inquisitionis curiositate compescere, quod inquirebant, se scire negavit: non omnino quidem, sed tali quodam modo, quo negare veraciter potuit. Nam, etsi suæ divinitatis intuitu æque omnia, præterita scilicet, præsentia atque futura perlustrando, diem quoque illum palam habebat; non tamen ullis carnis suæ sensibus experiendo agnoverat. Alioquin jam spiritu oris sui Antichristum interfecerat, jam auribus sui corporis archangelum vociferantem, et tubam sonantem, in quo strepitu mortui suscitandi sunt, audierat: jam oculis suæ carnis oves hædosque, qui ab invicem segregandi sunt, perspexerat.

11. Denique ut intelligas, quod illa tantum cognitione, quæ per carnem fit, se illum diem nescire perhibuerit, vigilanter respondens, non ait: Nec ego scio, sed *nec ipse*, inquit, *Filius hominis scit* (134) (*Marc. XIII, 32*). Quid est Filius hominis, nisi nomen assumptæ carnis? Quo siquidem nomine intelligi datur, quia dicens se aliquid nescire, non juxta quod Deus est, sed secundum hominem loquitur. Alias quippe loquens de se secundum suam divinitatem, non, Filius vel Filium hominis: Sed ego, vel Me, sæpius ponere consuevit, ut ibi: *Amen, amen dico vobis antequam Abraham, fieret, ego sum* (*Joan VIII, 58*). *Ego sum*, ait: non, Filius hominis est. Nec dubium, quin de illa essentia diceret, qua ante Abraham et sine initio est, non qua post Abraham et ex Abraham factus est. Alibi quoque hominum de se opinionem a discipulis inquirens, *Quem dicunt*, inquit, *homines esse*, 564 non me, sed *Filium hominis*? Rursus eosdem interrogans, qui de se ipsi quoque sentirent: *Vos autem*, non quem Filium hominis, sed *quem me* ait, *esse dicitis*? Carnalis videlicet populi sententiam de carne inquirens, nomen carnis quod proprie est *Filius hominis*, posuit: spirituales vero discipulos de sua divinitate interrogans, non Filium hominis, sed signanter *me* dixit. Quod denique Petrus intelligens, quid per hoc quod dixerat, *me*, requisiti fuissent, sua responsione aperuit: *Tu es*, inquiens, non Jesus filius Virginis, sed *Christus Filius Dei* (*Matth. XVI, 13-16*). Quod utique si respondisset, nihilominus veritatem dixisset: sed in verbis interrogationis sensum interrogantis prudenter advertens, competenter proprieque ad interrogata respondit, dicens: *Tu es Christus, Filius Dei*.

12. Cum igitur videas Christum in una quidem

A persona duas habere naturas, unam qua semper fuit alteram qua esse cœpit; et secundum sempiternum suum quidem esse, semper omnia nosse; secundum temporalem vero, multa temporaliter expertum fuisse: cur fateri dubitas, ut esse in tempore cœpit ex carne, sic carnis quoque miserias scire cœpisse, illo duntaxat modo cognitionis, quem docet defectio carnis? Quod utique genus scientiæ protoplasti sapientius feliciusque nescirent, quando id attingere nisi stulte misereque non poterant. Sed plasmator eorum Deus requirens quod perierat, opus suum miseratus prosecutus est, descendens et ipse misericorditer, quo illi ceciderant miserabiliter. Voluit experiri in se, quod illi faciendo contra se merito paterentur, non simili quidem curiositate, sed mirabili charitate: non ut miser cum miseris remaneret, sed ut misericors factus miseris liberaret. Factus, inquam, misericors, non illa misericordia, quam felix manens habuit ab æterno, sed quam mediante miseria reperit in habitu nostro. Porro pietatis opus, quod per illam cœpit, in ista perfecit: non quod sola illa non posset perficere; sed quia nobis non potuit absque ista sufficere. Utraque siquidem necessaria; sed nobis hæc magis congrua fuit. O ineffabilis pietatis excogitatio! Quando nos illam miram misericordiam cogitarem, quam præcedens miseria non informat? Quando illam adverteremus incognitam nobis compassionem, quæ non passione præventa, cum impassibilitate perdurat? Attamen si illa, quæ miseriam nescit misericordia non præcessisset, ad hanc, cujus miseria mater est, non accessisset. Si non accessisset, non attraxisset: si non attraxisset, non extraxisset. Unde autem extraxit, nisi de lacu miseriæ, et de luto fæcis? (*Psal. XXXIX, 3.*) Nec illam tamen misericordiam deseruit, sed hanc inseruit: non mutavit, sed multiplicavit, sicut scriptum est: *Homines et jumenta salvabis, Domine, quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam, Deus* (*Psal. XXXV, 7, 8*).

CAPUT IV.

Primus veritatis gradus est, primum seipsum attendere, seu propriam miseriam agnoscere.

D 13. Sed jam ad propositum redeamus. Si ergo se miserum fecit, qui miser non erat, ut experiretur quod et ante sciebat: quanto magis tu, non dico ut te facias quod non es, sed ut attendas quod es, quia vere miser es, et sic discas misereri, qui hoc aliter scire non potes! ne forte, si proximi malum consideres, et tuum non attendas, movearis non ad miserationem, sed ad indignationem; non ad adjuvandum, sed ad judicandum: denique non ad instruendum in spiritu lenitatis, sed ad destruendum in spiritu furoris. *Vos, qui spirituales estis*, ait Apostolus, *hujusmodi instruite in spiritu lenitatis*. Apostoli consilium sive etiam præceptum est, ut mansueto, id est eo spiritu fratri ægrotanti subvenias,

(134) Vide Retractionem initio hujus tractatus, col. 939-940.

quo tibi vis subveniri cum ægrotas. Et ut scias qualiter erga delinquentem mansuescere possis, *Considerans*, inquit, *teipsum, ne et tu tenteris* (Galat. vi, 1).

14. Considerare libet, quam bene discipulus Veritatis ordinem sequatur Magistri. In beatitudinibus, quas 565 supra memoravi (num. 6), sicut prius misericordes quam mundicordes, sic prius mites quam misericordes pronuntiati sunt (Matth. v, 4, 7, 8). Et Apostolus cum spirituales hortaretur ad instruendum carnales, adjunxit, *in spiritu lenitatis*. Instructio quippe fratrum pertinet ad misericordes; spiritus lenitatis, ad mites. Ac si diceret: Inter misericordes deputari non potest, qui in semetipso mitis non est. Ecce Apostolus aperte ostendit, quod superius me ostensurum promisi (num. 6), prius videlicet veritatem inquirendam esse in nobis, quam in proximis; *considerans*, inquit, *teipsum*, id est, quam facilis ad tentandum, quam pronus ad peccandum: quatenus ex tui consideratione mitescas, sicque ad succurrendum aliis in spiritu lenitatis accedas. Alioquin si monentem non audis discipulum, arguentem time Magistrum: *Hypocrita, ejice primum trabem de oculo tuo; et sic videbis festucam ejicere de oculo fratris tui* (Matth. vii, 5). Trabes in oculo grandis et grossa, superbia in mente est: quæ quaedam corpulentia sui vana, non sana; tumida, non solida, oculum mentis obscurat, veritatem obumbrat: ita ut, si tuam occupaverit mentem, jam tu te videre, jam te talem, qualis es, vel qualis esse potes, non possis sentire: sed qualem te amas, talem te vel putes esse, vel speres fore. Quid enim aliud est superbia, quam (ut quidam sanctus definit [S. AUGUSTINUS, de Genesi ad litteram, lib. xi, nn. 24, 25, et alibi], amor propriæ excellentiæ? Unde et nos possumus dicere per contrarium, humilitatem propriæ et excellentiæ esse contemptum. Amor vero, sicut nec odium, veritatis judicium nescit. Vis judicium Veritatis audire? *Sic ut audio, sic judico* (Joan. v, 30). Non sicut odi, non sicut amo, non sicut timeo. Est judicium odii, ut illud, *Nos legem habemus et secundum legem nostram debet mori* (Joan. xix, 7). Est et timoris, ut illud: *Si dimittimus eum sic, venient Romani et tollent nostrum locum et gentem* (Joan. xi, 48). Judicium vero amoris, ut David de filio parricida: *Parcite*, inquit, *puero Absalon* (II Reg. xviii, 5). Et legibus humanis statutum, et in causis, tam ecclesiasticis, quam sæcularibus servatum scio, speciales amicos causantium non debere admitti ad judicium: ne vel fallant, vel fallantur amore suorum. Quod si culpam amici tuo judicio amor illius aut minuit, aut prorsus abscondit: quanto magis amor tui tuum contra te judicium fallit!

15. Qui ergo plene veritatem in se cognoscere curat, necesse est ut semota trabe superbiæ, quæ oculum arcet a luce, ascensiones in corde suo disponat per quas seipsum in seipso inquirat, et sic

post duodecimum humilitatis ad primum veritatis gradum pertingat. Cum autem veritate inventa in se, imo se invento in veritate, dicere potuerit, *Credidi, propter quod locutus sum; ego autem humiliatus sum nimis*: ascendat homo ad cor altum, ut exaltetur veritas, et ad gradum secundum perveniens dicat in excessu suo: *Omnis homo mendax* (Psal. cxv, 10, 11). Putas, hunc ordinem David non tenuit! Putas, hoc non sensit Propheta, quod Dominus, quod Apostolus, quod et nos post ipsos, et per ipsos sentimus! *Credidi*, inquit, Veritati dicenti: *Qui sequitur me, non ambulat in tenebris* (Joan. viii, 12). *Credidi* ergo sequendo, propter quod locutus sum confitendo. Quid confitendo! Veritatem quam cognovi credendo. Postquam autem et credidi ad justitiam, et locutus sum ad salutem, *humiliatus sum nimis*, hoc est perfecte. Tanquam diceret: Quia veritatem cognitam in me confiteri contra me non erubui, ad perfectionem humilitatis profeci. *Nimis* enim pro Perfecte potest intelligi; ut ibi: *In mandatis ejus volet nimis* (Psal. cxv, 1). Quod si quis contendat, *nimis* hic pro Valde positum non pro Perfecte, quia et expositores id ipsum videntur astruere; neque hoc discordat a sensu Prophetæ, ut sic sentiamus eum dixisse: Ego quidem, cum adhuc veritatem non nossem, aliquid me putabam esse, cum nihil essem. At postquam in Christum credendo, id est ejus humilitatem imitando, veritatem agnovi; ipsa quidem exaltata est in me ex mea confessione: sed ego *humiliatus sum nimis*, id est, valde vilui mihi ex mei consideratione.

566 CAPUT V.

Secundus gradus veritatis est, ex agnitione propriæ infirmitatis, compati miseriæ proximi.

16. Humiliatus ergo Propheta in hoc primo gradu veritatis, ut ait in alio psalmo: *Et in veritate tua humiliasti me* (Psal. cxviii, 75); semetipsum attendat, et ex propria miseria generalem perpendat: sicque ad secundum transiens dicat in excessu suo, *Omnis homo mendax*. In quo excessu suo? In illo procul dubio, quo sese excedens, ac veritati adhærens, seipsum dijudicat. In illo ergo excessu suo dicat, non indignando aut insultando, sed miserando et compatiendo: *Omnis homo mendax*. Quid est. *Omnis homo mendax*? *Omnis homo infirmus, omnis homo miser et impotens, qui nec se, nec alium possit salvare*. Sicut dicitur: *Fallax equus ad salutem* (Psal. xxxii, 17), non quod equus aliquem fallat, sed quia is seipsum fallit, qui in fortitudine ejus confidit: sic omnis homo dicitur mendax, id est fragilis, mutabilis, a quo salus non possit vel sua, vel aliena sperari: quin potius maledictionem incurrat, qui spem suam in homine ponit (Jerem. xvii, 5). Proficiens itaque humilis Propheta per ducatum veritatis, quodque in se lugebat videns in aliis, dum apponit scientiam, apponat et dolorem, ac generaliter, sed veraciter dicat: *Omnis homo mendax*.

17. Vide quam longe aliud senserit de se Pharisæus ille superbus. Quid deprompsit in excessu suo? *Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominum* (Luc. xviii, 11). Dum in se singulariter exultat, aliis arroganter insultat. David autem aliter. Ait enim: *Omnis homo mendax*. Neminem excipit, ne quem decipiat: sciens quia omnes peccaverunt, et omnes egent gloria Dei (Rom. iii, 23). Pharisæus se solum decipit, quem solum excipit, dum cæteros damnat. Propheta se non excipit a communi miseria, ne excipiatur a misericordia: Pharisæus exsufflat misericordiam, dum dissimulat miseriam. Propheta affirmat tam de omnibus, quam de se; *Omnis homo mendax*: Pharisæus confirmat de omnibus præter se, *Non sum*, inquit, *sicut cæteri hominum*. Et gratias agit, non quia bonus, sed quia solus: non tam de bonis quæ habet, quam de malis quæ in aliis videt. Nondum de suo trabem eiecerat, et festucas in oculis fratrum enumerat. Nam subdit: *Injusti, raptores*. (Luc. xviii, 11). Non frustra, ut arbitror; excessum a proposito feci, si utriusque excessus differentiam intellexisti.

18. Jam ad propositum redeundum est. Quos itaque veritas sibi jam innotescere, ac per hoc vilescere fecit, necesse est, ut cuncta, quæ amare solebant, et ipsi sibi amarescant. Statuentes nimirum se ante se, tales se videre cogunt, quales vel a se videri erubescunt. Dumque sibi displicet quod sunt, et ad id suspirant quod non sunt, quod utique per se fore diffidunt; vehementer sese lugentes id solum consolationis inveniunt, ut severi iudices sui, qui scilicet amore veri esuriant et sitiunt justitiam, usque ad contemptum sui districtissimam de se exigant satisfactionem, et de cætero emendationem. Sed, cum se ad id sufficere non posse conspiciunt (cum enim fecerint omnia quæ mandata fuerint sibi, servos se inutiles dicunt (Luc. xvii, 10), de justitia ad misericordiam confugiunt. Ut autem illam consequantur, consilium Veritatis sequuntur: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur* (Matth. v, 7). Et hic est secundus gradus veritatis, quo eam in proximis inquirunt; dum de suis aliorum necessitates exquirunt; dum ex iis quæ patiuntur, patientibus compati sciunt.

CAPUT VI.

Tertius gradus veritatis, mundare oculum cordis ad contemplanda cælestia et divina.

19. In his ergo tribus quæ dicta sunt, id est in luctu pœnitentiæ, in desiderio justitiæ, in operibus misericordiæ si perseverant, a tribus impedimentis, quæ **567** aut ignorantia, aut infirmitate, aut studio contraxerunt, cordis aciem mundant, quo per contemplationem ad tertium veritatis gradum pertranscant. Hæ sunt viæ, quæ videntur hominibus bonæ, illis duntaxat exceptis, qui lætantur cum male fecerint, et exsultant in rebus pessimis (Prov. ii, 14), ac se de infirmitate vel ignorantia tegunt ad excusandas excusationes in peccatis (Psal. cxi, 4). Sed frustra sibi de infirmitate, vel ignorantia blandiuntur,

qui ut liberius peccent, libenter ignorant, vel infirmantur. Putas, primo homini profuit, licet ipse non libenter peccavit, quod se per uxorem, tanquam per carnis infirmitatem, defendit (Gen. iii, 12)? aut primi martyris lapidatores, quoniam aures suas continuerunt (Act. vii, 56), per ignorantiam excusabiles erunt? Qui igitur studio et amore peccandi a veritate se sentiunt alienatos, infirmitate et ignorantia pressos: studium in gemitum, amorem in moerorem convertant, infirmitatem carnis fervore justitiæ vincant, ignorantiam liberalitate repellant: ne si nunc egentem, nudam et infirmam veritatem ignorant, cum potestate magna et virtute venientem, terrenam, arguentem, sero cum rubore cognoscant, frustra cum tremore respondeant: *Quando te vidimus egere, et non ministravimus tibi?* (Matth. xxv, 44.) Cognoscetur certe Dominus iudicia faciens (Psal. ix, 17), qui nunc ignoratur misericordiam quærens. Denique videbunt in quem transfixerunt (Joan. xix, 37): similiter et avari quem contempserunt. Ab omni ergo labe, infirmitate, ignorantia studiove contracta, flendo, justitiam esuriendo, operibus misericordiæ insistendo, mundatur oculus cordis, cui se in sui puritate Veritas videndam promittit: *Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt* (Matth. v, 8). Cum sint itaque tres gradus seu status veritatis, ad primum ascendimus per laborem humilitatis, ad secundum per affectum compassionis, ad tertium per excessum contemplationis. In primo veritas reperitur severa; in secundo, pia; in tertio, pura. Ad primum ratio ducit, qua nos discutimus; ad secundum affectus perducit, quo aliis miseremur: ad tertium puritas rapit, qua ad invisibilia sublevamur.

CAPUT VII.

Quomodo sancta Trinitas hos tres veritatis gradus in nobis operetur.

20 Interlucet hic mihi mira quædam ac divisa individue Trinitatis operatio, si quo modo tamen ab homine sedente in tenebris ineffabilis illa possit capi cooperantium sibi personarum divisio. In primo si quidem gradu Filius, in secundo Spiritus sanctus, in tertio mihi Pater operari videtur. Vis audire Filii operationem? *Si ego, inquit, lavi vobis pedes Dominus et magister, quanto magis et vos debetis alter alterius lavare pedes?* (Joan. xiii, 15.) Tradebat discipulis humilitatis formam veritatis. Magister qua in primo gradu primum eis veritatis innotesceret. Attende et opus Spiritus sancti: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis* (Rom. v, 5). Charitas quippe donum est Spiritus sancti, qua fit ut qui sub disciplina Filii per humilitatem ad primum usque gradum veritatis jam profecerunt, ad secundum per compassionem proximi, sub magisterio Spiritus sancti perveniant. Audi et de Patre. *Beatus es, Simon Bar Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui est in cælis* (Matth. xvi, 17), et illud *Pater filiis notam faciet veritatem suam* (Isai, xxxviii, 10): et, *Confiteor tibi*

Pater, quia abscondisti hæc a sapientibus, et revelasti ea parvulis (Matth. xi, 25): Vides quia quos verbo et exemplo prius Filius humiliavit, super quos deinde Spiritus sanctus charitatem effudit, hos tandem in gloria Pater recepit? Filius facit discipulos, Paraclitus consolatur amicos, Pater exaltat filios. Quia vero non solum Filius, sed et Pater et Spiritus sanctus veraciter Veritas appellantur; constat quod una eademque Veritas, servata proprietate personarum, tria hæc in tribus gradibus operatur. Primo scilicet instruit, ut magister: secundo consolatur, ut amicus vel frater: tertio astringit, ut filios pater.

568 21. Dei quippe Filius, Verbum scilicet ac sapientia Patris, primum quidem illam animæ nostræ potentiam, quæ ratio dicitur, cum reperit carne depressam, peccato captivam, ignorantia cæcam, exterioribus deditam; clementer assumens, potenter erigens, prudenter instruens, introrsum trahens, ac mirabiliter utens tanquam pro se vicaria, ipsam sibi iudicem statuit, ita ut pro reverentia Verbi cui conjungitur, ipsa sui accusatrix, testis, et iudex, contra se Veritatis fungatur officio. Ex qua prima conjunctione Verbi et rationis humilitas nascitur. Aliam deinde partem, quæ dicitur voluntas, veneno quidem carnis infectam, sed jam ratione discussam Spiritus sanctus dignanter visitans, suaviter pugnans, ardentèr afficiens, misericordem facit: ita ut more pellis quæ uncta extenditur, ipsa quoque unctione perfusa cœlesti usque ad inimicos per affectum dilatetur. Et sic ex hac secunda conjunctione Spiritus Dei et voluntatis humanæ, charitas efficitur. Utramque vero partem: rationem scilicet et voluntatem, alteram verbo veritatis instructam, alteram spiritu veritatis afflatam; illam hyssopo humilitatis aspersam, hanc igne charitatis succensam; tandem jam perfectam animam, propter humilitatem sine macula, propter charitatem sine ruga; cum nec voluntas rationi repugnat, nec ratio veritatem dissimulat, gloriosam sibi sponsam Pater conglutinat: ita ut nec ratio de se, nec voluntas de proximo cogitare sinatur, sed hoc solum beata illa anima dicere delectetur, *Introduxit me Rex in cubiculum suum*. Digna certe, quæ de schola humilitatis, in qua primum sub magistro Filio ad seipsam intrare didicit, juxta comminationem ad se factam, *Si ignoras te, egredere et pasce hædos tuos (Cantic. i, 3, 7)*; digna ergo, quæ de schola illa humilitatis duce Spiritu sancto in cellaria charitatis (quæ nimirum proximorum pectora intelligenda sunt) per affectionem introduceretur; unde suffulta floribus, ac stipata malis, bonis scilicet moribus et virtutibus sanctis, ad Regis demum cubiculum, cujus amore languet, admitteretur. Ibi modicum, hora videlicet quasi dimidia, silentio facto in cœlo, inter desideratos amplexus suaviter quiescens, ipsa quidem dormit, sed cor ejus vigilat, quo utique interim veritatis arcana rimatur: quorum postmodum memoria statim ad se reditura pascatur. Ibi videt invisibilia, audit in-

effabilia, quæ non licet homini loqui. Excedunt quippe omnem illam, quam nox nocti indicat, scientiam: dies tamen diei eructat verbum, et inter sapientes sapientiam loqui et spiritualibus spiritualia licet conferri.

CAPUT VIII.

Gradus iidem in raptu sancti Pauli declarantur.

22. Putas, hos gradus Paulus non transierat, qui usque ad tertium cœlum se raptum fuisse testatur? (*II Cor. xii, 2.*) Sed quare raptum, et non potius ductum? Ut videlicet si tantus Apostolus raptum se dicit fuisse, quo nec doctus scivit, nec ductus potuit ire; me, qui procul dubio minor sum Paulo, ad tertium cœlum nulla mea virtute, nullo meo labore pervenire posse præsumam: ne vel de virtute confidam, vel pro labore diffidam. Qui enim docetur aut ducitur, ex hoc ipso quod docentem vel ducentem equitur, laborare convincitur, et aliquid ex se agit, ut ad destinatum locum vel sensum pertrahatur, ita ut dicere possit: *Non autem ego, sed gratia Dei mecum (I Cor. xv, 10)*. Qui vero rapitur, non suis viribus, sed alienis innixus, tanquam nescius quocumque portatur, nec de toto in se, nec de parte gloriatur, ubi nec per se, nec cum alio aliquid operatur. Ad primum itaque sive ad medium cœlum ductus vel adjutus Apostolus ascendere potuit: ad tertium autem ut perveniret, rapi oportuit. Nam ad hoc et Filius legitur descendisse, ut vocaret et juvaret ascensuros ad primum: et Spiritus sanctus missus fuisse, qui perduceret ad secundum. Pater vero, licet Filio et Spiritui sancto semper cooperetur, nunquam tamen aut de cœlo descendisse, aut **569** ad terras legitur missus fuisse. Lego certe, quod *misericordia Domini plena est terra (Psal. xxxii, 5)*; et, *Pleni sunt cœli et terra gloria tua, et multa hujusmodi*. Lego et de Filio, *Postquam venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum (Galat. iv, 4)*. Et ipse Filius loquitur de se, *Spiritus Domini misit me (Isa. lxi, 1)*. Et per eundem prophetam: *Et nunc, inquit, Dominus misit me et Spiritus ejus (Isa. xlviii, 16)*. Lego et de Spiritu sancto, *Paraclitus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo (Joan. xiv, 26)*; et, *Cum assumptus fuero, mittam vobis eum (Joan. xvi, 7)*, haud dubium quin Spiritum sanctum. Patrem autem in sua persona, licet nusquam non sit, nusquam tamen invenio nisi in cœlis, ut in Evangelio, *Et Pater meus qui in cœlis est (Matth. xxiii, 9)*; et in oratione, *Pater noster qui es in cœlis (Matth. vi, 9)*.

23. Unde nimirum colligo, quod quia Pater non descendit, Apostolus ut eum videret, ad tertium cœlum ascendere quidem non potuit, quo tamen se raptum memoravit. Denique, *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo Filius hominis (Joan. iii, 13)*. Et ne putes de primo dictum vel secundo, dicit tibi David: *A summo cœlo egressio ejus (Psal. xviii, 7)*. Ad quod iterum non subito raptus, non furtim sublatus, sed, *Videntibus, inquit, illis, id est Apo-*

stolis, *elevatus est* (Act. 1, 9). Non sicut Elias, qui unum (IV Reg. 11); non sicut Paulus, qui nullum (vix enim vel seipsum testem aut arbitrum habere potuit, ipso perhibente, *Nescio, Deus scit* (II Cor. xii, 2): sed ut Omnipotens, qui quando voluit descendit, quando voluit ascendit, pro suo arbitrio arbitros et spectatores, locum et tempus, diem et horam expectans, *videntibus illis*, quos scilicet tanta visione dignatur, *elevatus est*. Raptus est Paulus, raptus est Elias, translatus est Enoch (Eccli. XLIV, 16): Redemptor vero noster legitur *elevatus*, hoc est, ex seipso levatus, non aliunde adjutus. Denique non currus vehiculo, non angeli adminiculo, sed propria virtute subnixum *suscepit eum nubes ab oculis eorum* (Act. 1, 9). Cur hoc? An fessum juvit? an pigrum impulit? an cadentem sustinuit? Absit. Sed suscepit eum ab oculis carnalibus discipulorum: qui, etsi Christum noverant secundum carnem, sed ultra jam non noscerent. Quos ergo per humilitatem ad primum cœlum Filius vocat, hos in secundo per charitatem Spiritus aggregat, ad tertium per contemplationem Pater exultat. Primo humiliantur in veritate, et dicunt, *In veritate tua humiliasti me* (Psal. cxviii, 75). Secundo congaudent veritati, et psallunt, *Ecce quam bonum, et quam jucundum habitare fratres in unum?* (Psal. cxxxii, 1.) De charitate quippe scriptum est, *Congaudet autem veritati* (I Cor. xiii, 6). Tertio ad arcana veritatis rapiuntur, et aiunt, *Secretum meum mihi, secretum meum mihi* (Isa. xxiv, 16).

CAPUT IX.

Gemitus et suspiria sancti Bernardi, ad Veritatem anhelantis.

24. Sed quid ego miser superflua magis loquacitate, quam spiritus vivacitate duos cœlos superiores percurro, qui manibus pedibusque repens adhuc sub inferiore laboro? Ad quod tamen jam, ipse juvante, quo et vocante, mihi scalam erexi. Illic siquidem iter est, quo ostendat mihi salutare Dei. Jam Dominum desuper innixum suspicio, jam ad vocem veritatis exulto. Vocavit me, et ego respondi illi: *Operi manuum tuarum porriges dexteram* (Job xiv, 15). Tu quidem, Domine, gressus meos dinumeras, sed ego lentus ascensor, fessus viator, diverticula quæro. Væ mihi, si tenebræ me comprehendant, aut si mea fuga fiat in hieme, vel in Sabbato: dum nunc ad lucem, cum tempus acceptabile et dies salutis sunt, proficisci dissimulo. Quid moror? Ora pro me, fili, frater, socie, et particeps profectus mei, si quis est, in Domino. Ora omnipotentem, quatenus sic pigrum roboret pedem, ut tamen non veniat mihi pes superbiæ. Etsi enim pes piger, ut ad veritatis gradum ascendat, idoneus non est: tolerabilior tamen est isto, qui in ea stare non potest, ut habes ibi: *Expulsi sunt, nec potuerunt stare* (Psal. xxxv, 12, 13).

25. Et hoc quidem de superbis. Sed quid de illorum capite? quid de illo, qui dicitur *rex super omnes filios superbiæ?* (Job. xli, 25.) Et ipse, inquit,

in veritate non stetit (Joan. viii, 44) et alibi, **570** *Videbam Satanam sicut fulgur cadentem de cœlo* (Luc. x, 18). Quare hoc, nisi propter superbiam? Væ mihi, si et me viderit, qui alta a longe cognoscit, superbientem; et illam in me terribilem intonet vocem: Tu quidem filius Excelsi eras, sed sicut homo morieris, et sicut unus de principibus cades (Psal. lxxii, 6, 7). Quis non ab hujus tonitruum voce formidet? O quam salubrius ad tactum angeli nervus femoris Jacob emarcuit (Gen. xxxii, 25), quam angeli superbientis intumuit, evanuit, ruit. Utinam et meum nervum angelus tangat ut marcescat, si forte ex hac infirmitate incipiam proficere, qui ex mea firmitate non possum nisi deficere. Lego profecto: *Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus* (I Cor, 1, 25). Sic quoque Apostolus de suo nervo conquestus, quem angelus non Domini, sed Satanae colaphizabat, responsum audivit: *Sufficit tibi gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur*. Quæ virtus? Ipse Apostolus respondeat: *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi* (II Cor. xii, 9), Sed nondum forsitan intelligis, de qua specialiter dixerit quia Christus omnes virtutes habuit. Sed, cum omnes habuerit, præ omnibus tamen unam, id est humilitatem, nobis in se commendavit, cum ait: *Discite a me quia mitis sum et humilis corde* (Matth. xi, 29).

26. Libenter igitur et ego, Domine Jesu, gloriahor, si potero, in mea infirmitate, in mei nervi contractione, ut tua virtus, id est humilitas, perficiatur in me. Nam sufficit mihi gratia tua, cum defecerit virtus mea. Pedem profecto gratiæ fortiter figens, et meum qui infirmus est, leniter trahens, securus ascendam per scalam humilitatis: donec veriti adhærens, ad latitudinem transeam charitatis. Tunc psallam cum gratiarum actione, et dicam *Statuisti in loco spatioso pedes meos* (Psal. xxx, 9). Sic arcta via cautius inceditur strictim, sic ardua scala tutius pedetentim ascenditur; sic miro modo licet pigrius, ad veritatem tamen firmiter claudicando ascenditur. Sed, heu mihi! quia incolatus meus prolongatus est (Psal. cxix, 5.) Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, quibus celerius volem ad veritatem, ut jam requiescam in charitate? (Psal. liv, 7.) Quæ quoniam desunt, deduc me, Domine, in via tua, et ingrediar in veritate tua, et veritas liberabit me. Væ mihi quod de illa descendi. Nisi enim prius leviter, inaniter descendissem; in ascendendo tamdiu, tam graviter non laborassem. Sed quid dico, Descendi? nam fortasse rectius Cecidi dixerim. Nisi quia forte sicut nemo repente fit summus, sed gradatim quisque ascendit: sic nemo repente fit pessimus, sed paulatim descendit. Alioquin quomodo stabit illud: *Impius cunctis diebus vitæ suæ superbit?* (Job xv, 20.) Denique sunt viæ, quæ videntur hominibus bonæ, et tamen ad malum deducunt.

27. Est ergo via descensionis, sicut et ascensionis. Et via est ad bonum, et via est ad malum. Cave

malam, elige bonam. Si per te non potes, ora cum propheta, et dic: *Viam iniquitatis amove a me.* Quomodo? *Et de lege tua miserere mei;* illa scilicet lege, quam dedisti delinquentibus in via, id est derelinquentibus veritatem, de quibus unus ego sum, qui vere a veritate cecidi. Sed numquid qui cadit, non adjiciet ut resurgat? Propter hoc *viam veritatis elegi,* qua ascendam humiliatus, unde superbiendo descendit. Ascendam, inquam, et psallam: *Bonum mihi, Domine, quod humiliasti me; bonum mihi lex oris tui super millia auri et argenti* (*Psal. cxviii, 29? 30, 71, 72*). Duas tibi vias videtur David proposuisse, sed unam noveris esse; ipsam tamen a se diversam, et diversis nominibus appellatam, aut *iniquitatis* propter descendentes, aut *veritatis* propter ascendentes: quia et iidem gradus sunt ascendentium in solium, et descendendum; et eadem via ascendentium ad civitatem, et recedentium; et unum ostium

est ingredientium domum, et egredientium. Per unam denique scalam ascendentes Angeli, et descendentes Jacob apparuerunt (*Gen. xxviii, 12*). Quo spectant hæc? Ut videlicet si ad veritatem redire cupis, non necesse sit viam quærere novam quam non nosti, sed notam qua descendisti: quatenus reciprocis gressibus tua ipse vestigia sequens, per eosdem gradus humiliatus ascendas, per quos superbiendo **571** descenderas: ita ut qui duodecimus superbiæ fuit descendentem, primus humilitatis sit ascendentem; undecimus, inveniatur secundus; decimus, tertius; nonus, quartus; octavus, quintus; septimus, sextus; sextus, septimus; quintus, octavus; quartus, nonus; tertius, decimus; secundus, undecimus; primus, duodecimus. Quibus superbiæ gradibus in te inventis, imo recognitis, jam non laboras in quærendo viam humilitatis.

ALTERA PARS TRACTATUS

DE DUODECIM GRADIBUS SUPERBIÆ.

CAPUT X.

De primo superbiæ gradu, qui est curiositas (135).

28. Primus itaque superbiæ gradus est curiositas. Hanc autem talibus indiciis deprehendes. Si videris monachum de quo prius bene confidebas, ubicunque stat ambulat, sedet, oculis incipientem vagari, caput erectum, aures portare suspensas; e motibus exterioris hominis interiorem immutatum agnoscas. Vir quippe perversus annuit oculo, terit pede, digito loquitur (*Prov. vi, 12, 13*); et ex insolenti corporis motu, recens animæ morbus deprehenditur: quam, dum a sui circumspectione torpescit incuria sui, curiosam in alios facit. Quia enim seipsam ignorat, foras mittitur, ut hædos pascat (*Cantic. i, 7*). Hædos quippe, qui peccatum significant, recte oculos auresque appellaverim: quoniam sicut mors per peccatum in orbem, sic per has fenestras intrat ad mentem. In his ergo pascendis se occupat curiosus, dum scire non curat qualem se reliquerit intus. Et vere si te vigilanter, homo, attendas, mirum est si ad aliud unquam intendas. Audi, curiose, Salomonem; audi, stulte, Sapientem. *Omni custodia* inquit, *custodi cor tuum* (*Prov. iv, 23*): ut omnes videlicet sensus tui vigilant ad id, unde vita procedit, custodiendam. Quo enim a te, o curiose, recedis? Cui te interim committis? Utquid audes oculos levare ad cælum, qui peccasti in cælum? Terram intueri, ut cognoscas te ipsum. Ipsa te tibi representabit, quia terra es, et in terram ibis.

29. Duabus tamen ex causis inculpabiliter oculos levas, ut vel petas auxilium, vel impendas. Levavit oculos David in montes, ut peteret (*Psal. cxx. 1*): levavit et Dominus super turbas, ut impenderet (*Joan. vi, 5*). Alter miserabiliter, alter misericor-

diter, ambo inculpabiliter. Tu quoque si locum, tempus et causam considerans, tua vel fratris necessitate oculos, levas: non solum non culpo, sed et plurimum laudo. Hoc enim excusat miseria, illud commendat misericordia. Sin alias, non Prophetæ, non Domini, sed Dinæ aut Evæ, imo ipsius Satanæ imitorem te dixerim. Dina namque dum ad pascendos hædos egreditur, ipsa patri, et sua sibi virginitas rapitur (*Gen. xxxiv, 1, 2*). O Dina, quid necesse est ut videas mulieres alienigenas? Qua necessitate? qua utilitate? An sola curiositate? Etsi tu otiose vides, sed non otiose videris. Tu curiose spectas, sed curiosius spectaris: Quis crederet tunc illam tuam curiosam otiositatem, vel otiosam curiositatem, fore post sic non otiosam, sed tibi, tuis, hostibusque tam perniciosam?

30. Tu quoque, o Eva, in paradiso posita es, ut cum viro tuo opereris et custodias illum: si injunctum perfeceris, quandoque transitura ad melius, ubi nec opus sit te in aliquo opere occupari, nec de custodia sollicitari. Omne lignum paradisi tibi conceditur ad vescendum, præter illud, quod dicitur, *scientiæ boni et mali* (*Gen. ii, 16-17*). Si enim cætera bona sunt, et sapiunt bonum, quid est opus edere de ligno, quod sapit etiam malum? *Non plus sapere, quam oportet sapere* (*Rom. xii, 3*). Sapere enim malum, sapere non est, sed desipere. Serva ergo commissum, exspecta promissum; cave prohibitum, ne perdas concessum. Quid tuam mortem tam intente intueris! Quid illo tam crebro vagantia lumina jacies! Quid spectare libet, quod manducare non licet? Oculos, inquis, tendo, non manum. **572** Non est interdictum ne videam, sed ne comedam. An non licet oculos quo volo levare, quos Deus

(135) Huic opponitur duodecimus humilitatis gradus. Modestia scilicet, præsertim oculorum.

in mea posuit potestate? Ad quod Apostolus: *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt* (1 Cor. vi, 12). Etsi culpa non est, culpæ tamen indicium est. Nisi enim mens minus se curiose servaret, tua curiositas tempus vacuum non haberet. Etsi culpa non est, culpæ tamen occasio est, et indicium commissæ, et causa est committendæ. Te enim intenta ad aliud, latenter interim in cor tuum serpens illabitur, blande alloquitur. Blanditiis rationem, mendaciis timorem compescit. *Nequaquam*, inquit, *morieris* (Gen. iii, 4). Auget curam, dum incitat gulam: acuit curiositatem, dum suggerit cupiditatem. Offert tendem prohibitum, et aufert concessum: porrigit pomum, et subripit paradisum. Hauris virus peritura, et perituros paritura. Perit salus, non destitit partus. Nascimur, morimur: ideoque nascimur morituri, quia prius morimur nascituri. Propterea prave jugum super omnes filios tuos usque in hodiernum diem.

31. Sed et tu, signaculum similitudinis, non in paradiso, sed in deliciis paradisi Dei positus es (Ezech. xxviii, 12, 13). Quid amplius quærere debes? Plenus ergo sapientia, et perfectus decore, altiora te ne quæsieris, et fortiora te ne scrutatus fueris. Sta in te, ne cadas a te, si ambulas in magnis et in mirabilibus super te. Sed quid interim ex obliquo intendis ad aquilonem? Jam te video, jam te perspicio nescio quæ supra te curiosius alta rimantem. *Ponam*, inquit, *sedem meam ad aquilonem* (Isa. xiv, 13). Cæteris astantibus cœlicolis, dum tu solus sedere affectas, fratrum concordiam, totius cœlestis patriæ pacem, ipsius, quantum in te est, quietem Trinitatis infestas. Quo te tua, miser, curiositas ducit, ut præsumptione singulari non dubites civibus scandalum, injuriam facere Regi? Millia millium ministrant ei, et decies centena millia assistunt ei (Dan. vii, 10), ubi nemo sedere perhibetur, nisi solus is qui sedet super Cherubim, cui a cæteris ministratur: et tu nescio quæ præ cæteris perspicendo differentius, curiosius inquirendo, irreverentius pervadendo, sedem tibi collocas in cœlo, ut sis similis Altissimo? Quo fine? qua fiducia? Metire, insipiens, vires, pensa finem, excogita modum. Sciente hoc Altissimo præsumis, an nesciente? volente, an non volente? Sed quomodo malum quodcunque machinaris, aut velle, aut ignorare potest, cujus optima voluntas, cujus perfecta scientia est? Numquid autem et scire, et nolle non dubitas, sed non posse resistere putas? At vero nisi te conditum esse dubitaveris, dubitare te non crediderim de omnipotentia, sive de omnimoda scientia ac bonitate Conditoris, qui te de nihilo potuit, talem scivit, tantum condere voluit. Quomodo ergo Deum consentire æstimas, quod fieri nolit, ac refellere possit? An forte in te video compleri, imo a te initiari, quod post te, et per te a tui similibus in terris frequentatum solet vulgariter dicit: Privatus dominus temerarios nutrit (al. add. satellites)? An oculus tuus nequam est, quia ille bonus? De cujus bonitate

dum fiduciam nefariam sumis, factus es et contra scientiam impudens, et contra potentiam audax.

32. Hoc est enim, o impie, hoc est quod cogitas; hæc est iniquitas, quam meditaris in cubili tuo, et dicis: Putas Creator opus suum destruat? Scio quidem quia non latet Deum qualiscunque cogitatio mea: Deus enim est. Nec placet ei talis cogitatio mea, quia bonus est. Sed nec si velit effugiam manus ejus, quia potens est. Nunquid tamen mihi timendum est? Si enim cum bonus sit, non potest illi placere malum meum, quanto minus suum? Meum quippe dixerim contra ejus voluntatem aliquid velle: suum autem, si vindicet sese. Tam ergo quodcunque scelus non valet velle ulcisci, quam nec vult, nec valet sua bonitate privari. Fallis te, miser, fallis te non Deum. Te, inquam, fallis, et mentitur iniquitas sibi, non Deo. Dolose quidem agis, sed in conspectu ejus. Te ergo fallis, non Deum. Et quia de magno ejus bono in te, **573** tu magnum in eum excogitas malum, merito iniquitas tua invenitur ad odium. Quæ major namque iniquitas, quam ut inde a te Creator contemnatur, unde plus amari merebatur? Quæ major iniquitas, quam cum de potentia Dei non dubites, quin te scilicet destruere possit qui condere potuit; confisus tamen de multa ejus dulcedine, qua speras eum nolle vindicare cum possit; mala pro bonis, odium pro dilectione retribuas?

33. Hæc, inquam, iniquitas, non ira momentanea, sed odio digna est sempiterno qua tuo dulcissimo et altissimo Domino, licet invito, desideras tamen ac speras æquari, quatenus semper videat, quod doleat, dum te socium habeat cum nolit, nec dejiciat cum possit; quin potius eligat ipse dolere, quam te patiatur perire; possit quidem dejicere si velit, sed præ dulcedine, ut æstimas, velle non possit. Certe si talis est qualem putas, tanto nequius agis, si non amas. Et si ille patitur aliquid fieri contra se potius, quam ipse aliquid faciat contra te; quanta malitia est, ut vel tu non parcas illi, qui sibi non parcat, parcendo tibi? Absit tamen ab ejus perfectione, ut quia dulcis est, justus non sit, quasi simul dulcis et justus esse non possit: cum melior si justa dulcedo, quam remissa; imo virtus non sit dulcedo sine justitia. Quia igitur gratitæ Dei bonitati, qua gratis factus es, ingratus existis, justitiam vero quam expertus non es, non metuis; ideoque audacter committis culpam, de qua falso tibi promittis impunitatem: jam ecce justum senties, quem bonum nosti, cadens in foveam, quam paras auctori: ut dum scilicet talem in eum pœnam machinaris, qua tamen valeat carere si velit, sed ut putas non valeat velle: et idoneo nec carere ea utique bonitate, qua neminem expertus es illum punisse: talem justus Deus justissime in te retorqueat pœnam, qui nec valet, nec debet pati suam impune bonitatem offendi: sic utique temperans in vindicta sententiam ut, si velis resipiscere, non negat veniam; secundum tamen duritiam tuam et cor impœnitens, non possis velle, et ideo nec pœna carere.

34. Sed jam audi calumniam : *Cælum* inquit, *mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum.* (*Isa. LXVI, 1*). Non dixit, Oriens, aut Occidens, aut Una aliqua cœli plaga : sed, Totumcœlum mihi sedes est. Non potes ergo in parte sedere cœli, cum ille totum elegerit sibi. In terra non potes, quia scabellum pedum ejus est. Terra etenim locus solidus est, tibi sedet Ecclesia, fundata supra firmam petram. Quid facies? E cœlo pulsus, in terra remanere non potes. Elige ergo tibi in aere locum, non ad sedendum, sed ad volandum : ut qui tentasti concutere statum æternitatis, pœnam sentias propriæ fluctuationis. Te ergo fluctuante inter cœlum et terram, sedet Dominus super solum excelsum et elevatum, et plena est omnis terra majestate ejus (*Isa. VI, 3*), ut nusquam nisi in aere invenias locum.

35. Seraphim namque aliis quidem alis suæ contemplationis de throno ad scabellum, de scabello ad thronum volantia, aliis caput Domini pedesque velantia, ad hoc ibi posita puto, ut sicut homini peccanti paradisi per Cherubin prohibetur ingressus, ita et per Seraphin tuæ curiositati modus imponatur (136) : quatenus nec cœli jam magis impudenter, quam prudenter arcana rimeris, nec Ecclesiæ mysteria cognoscas in terris; sed solis contentus sis cordibus superbiorum, qui nec in terra dignantur esse sicut cæteri hominum, nec sicut Angeli volant ad cœlum. Licet vero et caput in cœlo, et pedes in terra a te abscondantur; quidam tamen tibi medium videndum ad invidendum duntaxat permittitur : dum suspensus in aere, descendentes quidem per te, et ascendentes Angelos intueris; sed quid vel audiant in cœlis, vel nuntient terris, penitus nescis.

36. O Lucifer, qui mane oriebaris, imo non jam lucifer, sed noctifer, aut etiam mortifer, rectus cursus tuus erat ab oriente ad meridiem, et tu præpostero ordine tendis ad aquilonem? Quanto magis ad alta festinas, tanto celerius ad occasum declinas. Velim tamen curiosius, o curiose, intentionem tuæ curiositatis inquirere. *Ponam*, inquit *sedem meam ad aquilonem* (*Isa. XIV, 13*). Nec aquilonem hunc corporalem, nec sedem hanc (cum sis spiritus) intelligo materialem. Puto autem per *aquilonem*, reprobandos homines fuisse designatos : per *sedem*, potestatem in illos. Quos utique in præscientia Dei, quanto ei vicinior, tanto cæteris perspicacior prævidens, nullo quidem sapientiæ radio coruscantes, nullo spiritus amore ferventes, velut vacuum repereris locum, affectasti super illos dominium, quos quadam tuæ astutiæ claritate perfunderes, tuæ maliitiæ æstibus inflammares : ut quomodo Altissimus sua sapientia ac bonitate omnibus filiis obedientiæ præerat, ita et tu super omnes filios superbiæ rex constitutus, tua eos astuta malitia, ac malitiosa astutia regeres, per quod Altissimo similis esses. Sed miror cum in præsentia Dei tuum prævideris principatum, cur non eadem prævidisti et

præcipitium? Nam si prævidisti, quæ insania fuit ut cum tanta miseria cuperes principari, ut mallet, misere præesse, quam feliciter subesse? An non expediebat participem esse plagarum illarum luminosarum, quam principem tenebrarum harum? Sed credibilius est, quod non prævidisti : aut propter illam causam, quam superius dixi, quia Dei bonitatem attendens, dixisti in corde tuo. *Non requirit* (*Psal. X, 13*), propter quod, o impie, Deum irritasti; aut quia viso principatu, statim in oculo superbiæ trabes excrevit, qua interposita casum videre non potuisti.

37. Sic Joseph cum prævidisset exaltationem suam (*Gen. XXXVII, 7-9*), non tamen præscivit sui venditionem, quamvis propior esset venditio, quam exaltatio. Non quod tantum patriarcham in superbiæ crediderim incidisse : sed ut ejus exemplo patcat, quod hi qui futura prævident per spiritum prophetiæ, etsi non omnia, non ideo tamen putandi sunt nulla prævidisse. Quod si quis contendat in eo quod somnia sua adhuc adolescentulus narrabat, quorum tunc mysterium igoorabat, vanitatem posse notari; ego tamen mysterio magis sive simplicitati pueri deputandum arbitror, quam vanitati. Quæ tamen, si qua fuit, per ea quæ passus legitur, potuit expiari. Nonnullis enim aliqua aliquando de se per revelationem jucunda monstrantur, quæ etsi humanus animus absque ulla vanitate scire non potest, non minus ideo eveniet quod monstratum est; sic tamen ut illa vanitas impunita non sit, qua de magnitudine revelationis aut promissionis in se vel leviter exsultavit. Sicut enim medicus, non solum unguento, sed igne utitur et ferro, quo omne quod in vulnere sanando superfluum excreverit, secet et urat, ne sanitatem, quæ ex unguento procedit, impediat : sic medicus animarum Deus hujusmodi animæ procurat tentationes, immittit tribulationes, quibus afflicta et humiliata, gaudium vertat in luctum, revelationem putet illusionem. Unde fit ut vanitate careat, et veritas revelationis non pereat. Sic Pauli extollentia per stimulos carnis reprimatur (*II Cor. XII, 7*), et ipse revelationibus crebris attollitur. Sic Zachariæ infidelitas linguæ obligatione mulctatur (*Luc. I, 20*), et angeli veritas suo in tempore manifestanda non mutatur. Sic per gloriam et ignobilitatem sancti proficiunt, dum inter singularia dona quæ recipiunt, communi hominum vanitate pulsari se sentiunt : ut dum per gratiam supra se aliquid cernunt, non obliviscantur quod sunt.

38. Sed, quid de revelationibus ad curiositatem? De quibus ut hæc per excessum intermiscerem, inde occasio sumpta est, cum ostendere vellem, reprobum angelum ante casum suum sic potuisse prævidere illam, quam post accepit, in reprobos homines dominationem, ut tamen suam non præsciret damnationem. De quo etiam nonnullis, quæstiuaculis motis

(136) Vide Retractationem initio hujus tractatus, col. 939-940.

magis, quam solutis, totius disputatiunculæ hæc summa sit: quod per curiositatem a veritate ceciderit, quia prius speravit curiose, quod affectavit illicite, speravit præsumptuose. Jure igitur in gradibus superbiæ primum curiositas vindicat sibi quæ etiam inventa est initium esse omnis peccati. Sed nisi hæc citius cohibeatur, in levitatem animi, quæ secundus gradus est, cito delabitur.

CAPUT XI.

De secundo gradu superbiæ qui est levitas animi (137).

39. Monachus enim, qui sui negligens, alios curiose circumspicit, dum quosdam suspicit superiores, quosdam despicit inferiores: et in aliis quidem videt quod invidet, in aliis quod irridet. Inde fit ut pro mobilitate oculorum levigatus animus, nulla utique sui cura aggravatus, modo per superbiam ad alta se erigat, modo per invidiam in ima demergat: nunc per invidiam nequiter tabescit, nunc per excellentiam pueriliter hilarescit. In altero nequam, in altero vanus, in utroque superbus existit: quia et quod superari se dolet, et quod superare se gaudet, amor propriæ excellentiæ facit. Has autem animi vicissitudines nunc pauca et mordacia, nunc multa et inanitia: nunc risu, nunc luctu plena, semper vero irrationabilia indicant verba. Compara, si vis, hos duos primos superbiæ gradus supremis duobus humilitatis: et vide si non in ultimo curiositas, in penultimo levitas cohibetur. Id ipsum in cæteris reperies, si alterutrum comparetur. Sed jam ad tertium docendo, non descendendo veniamus.

CAPUT XII.

De tertio gradu superbiæ qui est inepta lætitia (138).

40. Proprium est superbiorum, læta semper appetere, et tristia devitare, juxta illud: *Cor stultorum ubi lætitia (Eccl. vii, 5)*. Unde et monachus, qui duos jam superbiæ gradus descendit, dum per curiositatem ad animi levitatem devenit, cum gaudium quod semper appetit, frequenti videt interpolari tristitia, quam de bonis alterius contrahit, impatiens suæ humiliationis, fugit ad consilium falsæ consolationis. Ex illa denique parte, qua sibi sua vilitas et aliena excellentia monstratur, restringit curiositatem, ut totum se transferat in contrariam partem: quatenus in quo ipse videtur præcellere curiosius notet; in quo alter præcellit, semper dissimulet: ut dum devitat quod triste putatur, lætitia continuetur. Sicque fit ut quem sibi vicissim vindicabant gaudium et tristitia, sola possidere incipiat inepta lætitia. In hac autem, in qua tertium tibi gradum constituto, accipe quibus eam signis vel in te deprehendas, vel in altero. Illum qui ejusmodi est, aut nunquam, aut raro gementem audies, aut lacrymantem videbis, Putes, si attendas, aut sui oblitum, aut ablutum a culpis. In signis scurrilitas, in fronte hilaritas, va-

(137) Huic opponitur undecimus gradus humilitatis, Pauca scilicet et rationabilia verba loqui, levi, non clamosa voce.

(138) Huic opponitur decimus gradus humilitatis,

nitias apparet in incessu. Pronus ad jocum, facilis ac promptus in risu. Cunctis quippe quæ in se contemptibilia, et ideo tristia noverat, a memoria rasis; bonisque, si qua sentit in se, adunatis vel simulatis ante oculos mentis, dum nil cogitet nisi quod libet nec attendit si licet; jam risum tenere, jam ineptam lætitiâ dissimulare non valet. Ut enim vesica collecto turgida vento, punctoque perforata exiguo, si stringitur, crepitat dum detumescit ac ventus egrediens non passim effusus, sed strictim emissus crebros quosdam sonitus reddit: sic monachus, ubi vanis scurrilibusque cor suum cogitationibus impleverit, propter disciplinam silentii non inveniens ventus vanitatis qua plenius egrediatur, inter angustias faucium per cachinnos excutitur. Sæpe vultum pudibundus abscondit, claudit labia, dentes stringit; ridet non volens, cachinnat invitus. Cum que os pugnis obstruxerit suis, per nares adhuc sternutare auditur.

576 CAPUT XIII.

De quarto gradu superbiæ, qui est jactantia (139).

41. At postquam vanitas crescere, et vesica grossescere cœperit, necesse est ut ampliori foramine, laxato sinu, ventositas eructetur, alioquin rumpeatur. Sic monachus inepta redundante lætitiâ dum risu, vel signis eam aperire non sufficit, in Helii verba prorumpit: *En venter meus, quasi mustum absque spiraculo, quod novas lagunculas dirumpit (Job. xxxii, 19)*. Aut loquetur ergo, aut rumpetur. Plenus est enim sermonibus, et coarctat eam spiritus uteri sui. Esurit et sitit auditores, quibus suas jactet vanitates, quibus omne quod sentit, effundat: quibus, qualis, et quantus sit, innotescat. Inventa autem occasione loquendi, si de litteris sermo exoritur, vetera proferuntur, et nova; volant sententiæ, verba resonant ampullosa. Prævenit interrogantem, non quærenti respondet. Ipse quærit, ipse solvit, et verba collocutoris imperfecta præscindit. Cum autem pulsato signo necesse est interrumpi colloquium, horam longam, breve queritur intervallum; quærit licentiam, ut ad fabulas revertatur post horam, non ut quempiam ædificet, sed ut scientiam jactet. *Ædificare potest, sed non ædificare intendit. Non curat te docere, vel a te doceri ipse quod nescit: sed ut scire sciatur quod scit. Quod si de religione agitur, statim visiones et somnia proferuntur. Denique laudat jejunia, commendat vigiliâs, super omnia orationes exultat de patientiâ, de humilitate, et de singulis virtutibus plenissime, sed vanissime disputat: ut scilicet si audieris, dicas quod ex abundantia cordis os loquitur, et quia bonus homo de bono thesauro suo profert bona (Luc. vi, 45)*. Si ad ludicra sermo convertitur, in his quanto assuetior, tanto loquacior invenitur. Dicas, si audias rivum vanitatis, fluvium esse scurrilitatis os qui est. Non esse facilem aut promptum ad risum

(139) Huic opponitur nonus gradus humilitatis, Taciturnitas usque ad interrogationem.

ejus, ita ut severos quoque et graves animos in levitatem concitet risus. Et ut totum in brevi colligam, in multiloquio nota jactantiam. In hoc habes quartum gradum et descriptum, et nominatum. Fugerem, et tene nomen. Hac eadem cautela jam accede ad quintum, quem nomino singularitatem.

CAPUT XIV.

De quinto gradu superbic, qui dicitur singularitas (140).

42. Turpe est ei, qui se supra cæteros jactat, si non plus cæteris aliud agat, per quod ultra cæteros appareat. Proinde non sufficit ei quod communis monasterii regula, vel majorum cohortantur exempla. Nec tamen melior esse studet, sed videri. Non melius vivere, sed videri vivere gestit, quatenus dicere possit: *Non sum sicut cæteri hominum* (Luc. xviii, 11). Plus sibi blanditur de uno jejunio, quod cæteris prandentibus facit, quam si cum cæteris septem dies jejunaverit. Commodior sibi videtur una oratiuncula peculiaris, quam tota psalmodia unius noctis. Inter prandendum crebro solet oculos jactare per mensas, ut si quem minus comedere viderit, victum se doleat, et incipiat idipsum sibi crudeliter subtrahere, quod necessarium victui indulgendum præviderat, plus gloriæ metuens detrimentum, quam famis cruciatum. Si quem macriorem, si quem pallidiorem perspexerit, vilem se æstimat, nunquam requiescit. Et quoniam vulum ipse suum videre non potest, qualem scilicet se intuentibus offert, manus quas potest et brachia spectans, palpat costas, humeros atrectat et lumbos: ut secundum quod corporis sui membra, vel minus, vel satis exilia probat, pallorem oris ac colorem discernat. Ad omnia denique sua strenuus, ad communia piger. Vigilat in lecto, dormit in choro: cumque aliis psallentibus ad vigiliis tota nocte dormitet, post vigiliis aliis in claustris quiescentibus (141) solus in oratorio remanet: exscreat, et tussit, gemitibus ac suspiriis aures foris sedentium 577 de angulo implet. Cum autem ex his quæ singulariter, sed inaniter agit, apud simplices ejus opinio excreverit, qui profecto opera probant quæ cernunt, sed unde prodeant non discernunt; dum miserum beatificant, in errorem inducunt (Isa. iii, 12).

CAPUT XV.

De sexto gradu superbic, id est arrogantia (142).

43. Credit quod audit, laudat quod agit, et quod intendat non attendit. Obliviscitur intentionem dum amplectitur opinionem. Quique de omni alia re plus sibi credit, quam aliis, de se solo plus aliis credit, quam sibi: ut non jam verbo tenus, aut sola operum ostentatione suam præferat religionem, sed

(140) Huic opponitur octavus gradus humilitatis, Tenere quod habet communis regula monasterii.

(141) Hinc patet moris tunc fuisse, ut post Vigiliis nocturnas in claustris sederent quiescentes. Usus Cisterciensis, cap. 84: *In intervallo post Nocturnos, sedeant in claustris qui voluerint; nempe in æstate: hieme vero in capitulo, ex cap. 74.*

(142) Huic opponitur septimus gradus humilitatis,

A intimo cordis credat affectu omnibus se sanctiorem, et quidquid de se laudatum agnoverit, non ignorantie aut benevolentie laudatoris, sed suis meritis arroganter ascribit. Unde post singularitatem sextum sibi gradum jure arrogantia vindicat. Post hanc præsumptio invenitur, in qua septimus gradus constituitur.

CAPUT XVI.

De septimo gradu superbic, qui est præsumptio (143).

44. Qui enim alios se præcellere putat, quomodo non plus de se, quam de aliis præsumat? Primus in conventibus residet, in consiliis primus respondet: non vocatus accedit, non jussus se intromittit: reordinat ordinata, reficit facta. Quidquid ipse non fecerit aut ordinaverit, nec recte factum, nec pulchre existimat ordinatum, Judicat judicantes, præjudicat judicaturis. Si, cum tempus advenerit, non promoveatur ad Prioratum; suum abbatem aut invidum judicat, aut deceptum. Quod si mediocris aliqua obedientia injuncta fuerit, indignatur, aspernatur, arbitrans se non esse minoribus occupandum, qui se ad majora sentit idoneum. Sed qui sic promptulus ad omnia se magis temere, quam libere consuevit ingerere, impossibile est eum aliquando non errare. Ad prælatum autem pertinet errantem arguere. Sed quomodo culpam suam confitebitur, qui nec esse putat, nec putari culpabilis patitur? Propterea cum ei culpa imputatur, crescit, non amputatur. Si ergo cum argutus fuerit, declinare cor ejus videris in verba malitiæ, in octavum gradum, qui dicitur defensio peccatorum, noveris corruisse.

CAPUT XVII.

De octavo gradu superbic, qui est defensio peccatorum (144).

45. Multis vero modis fiunt excusationes in peccatis. Aut enim dicit qui se excusat, Non feci; aut, Feci quidem, sed bene feci; aut, Si male, non multum male; aut, Si multum male, non mala intentione. Si autem et de illa, sicut Adam vel Eva, convincitur aliena suasionem excusare se nititur. Sed qui procaciter etiam aperta defendit, quando occultas et malas cogitationes, cordi suo advenientes, humiliter revelaret abbati?

CAPUT XVIII.

De nono gradu superbic qui est simulata confessio (145).

46. Licet vero genera hæc excusationis eatenus mala judicentur, quatenus ore prophetico verba malitiæ appellantur (Psal. cxl, 4); multo tamen periculosior est fallax ac superba confessio, quam per-

Reputare se omnibus inferiorem.

(143) Huic opponitur sextus gradus humilitatis, Ad omnia se indignum, et inutilem confiteri.

(144) Huic opponitur quintus gradus humilitatis qui est, Humilis et candida revelatio peccatorum et malorum cogitationum.

(145) Huic opponitur quartus gradus humilitatis, Obedientia in duris patientiam amplecti.

vicax [al. procax] et [obstinata defensio. Nonnulli enim cum de apertioribus arguuntur, scientes quod si se defenderent, sibi non crederetur, subtilius inveniunt argumentum defensionis, verba respondentes dolosæ confessionis. Est quippe, ut scriptum est, qui nequiter humiliat se, et interiora ejus plena sunt dolo (Eccli. xix, 23). Vultus demittitur, prosternitur corpus: aliquas sibi lacrymulas extorquent, si possunt; vocem **578** suspiriis, verba gemitibus interrumpunt. Nec solum qui ejusmodi est, objecta non excusat, sed ipse quoque culpam exaggerat: ut dum impossibile aliquid aut incredibile culpæ suæ ore ipsius additum audis, etiam illud, quod ratum putabas, discredere possis; et ex eo quod falsum esse non dubitas dum confitetur, in dubium veniat quod quasi certum tenebatur. Dumque affirmant quod credi nolunt, confitendo culpam defendunt, et aperiendo tegunt; quando et confessio laudabiliter sonat in ore, et adhuc iniquitas occultatur in corde: quatenus magis ex humilitate quam ex veritate confiteri putet qui audit, aptans eis illud Scripturæ: *Justus in principio sermonis accusator est sui* (Prov. xviii, 17). Malunt enim apud homines veritate periclitari, quam humilitate, cum apud Deum periclitentur utrinque. Aut si adeo culpa manifesta sit quod nulla penitus versutia tegi possit; nihilominus tamen vocem, non cor pœnitentis assumunt, qua notam, non culpam deleant, dum ignorantiam manifestæ transgressionis, decore recompensant publicæ confessionis.

47. Gloriosa res humilitas, qua ipsa quoque superbia palliare se appetit, ne vilescat! Sed hæc cito tergiversatio a prælato deprehenditur, si ad hanc superbam humilitatem non leviter flectitur, quo magis dissimulat culpam, vel differat pœnam. Vasa figuli probat fornax, et tribulatio vere pœnitentes discernit. Qui enim veraciter pœnitet, laborem pœnitentiæ non abhorret: sed quidquid sibi pro culpa quam odit injungitur, tacita conscientia patienter amplectitur. In ipsa quoque obedientia duris ac contrariis rebus obortis, quibuslibet irrogatis injuriis sustinens non lassescit, ut in quarto gradu se stare indicet humilitatis. Cujus vero simulata confessio est, una vel levi contumelia, aut exigua pœna interrogatus, jam humilitatem simulare, jam simulationem dissimulare non potest. Murmurat, frendet, irascitur; nec in quarto stare humilitatis, sed in nonum superbiæ gradum corruiſse probatur, qui secundum quod decriptus est, recte simulata confessio appellari potest. Quanta putas tunc confusio sit in corde superbi cum fraus decipitur, pax amittitur, laus minuitur, nec culpa diluitur? Tandem notatur ab omnibus, judicatur ab omnibus: eoque vehementius omnes indignantur, quo falsum conspiciunt quidquid de eo prius opinabantur. Tunc opus est prælato, ut eo minus illi

(146) Huic opponitur tertius gradus humilitatis, Pro amore Dei se libenter subdere majori.

parcendum putet, quo magis omnes offenderet, si uni paceret.

CAPUT XIX.

De decimo gradu superbiæ, qui est rebellio (146).

48. Hic nisi eum miseratio superna respiciat, (quod valde difficile talibus est) universorum judicis tacitus acquiescat; frontosus mox et impudens factus, tanto deterius, quanto desperatius in decimum gradum per rebellionem corruiſit: quippe prius latenter arrogans fratres contempserat, jam patenter inobediens etiam magistrum contemnit.

49. Sciendum autem est, quod omnes gradus, quos in duodecim partitus sum, in tres tantummodo colligi possunt: ut in sex superioribus contemptus fratrum, in quatuor sequentibus contemptus magistri, in duobus, qui restant, consummetur contemptus Dei. Notandum quoque, quod hi duo superbiæ gradus ultimi, qui et humilitatis ascendendo primi inveniuntur; sicut extra congregationem ascendendi sunt, ita in congregatione descendi non possunt. Quod autem ante ascendi debeant, ex hoc aperte datur intelligi, quod de tertio gradu in Regula legitur: « Tertius, » inquit, « gradus est, ut quis pro Dei amore omni obedientia se subdat majori. » (Regul. 7, 31.) Si ergo in tertio gradu subjectio collocatur, quæ procul dubio fit, quando novitius primum conventui sociatur; consequens est, quod duo jam anteriores transcensu intelligantur. Denique ubi fratrum concordiam, et magistri sententiam monachus spernit, quid ultra in monasterio, nisi scandalum facit?

579 CAPUT XX.

De undecimo gradu superbiæ, qui est libertas peccandi (147).

50. Post decimum itaque gradum, qui rebellio dictus est, expulsus vel egressus de monasterio statim excipitur ab undecimo. Et tunc ingreditur vias, quæ videntur hominibus bonæ, quarum finis (nisi forte Deus eas illi sepierit) demerget cum in profundum inferni, id est in contemptum Dei. Impius siquidem cum venerit in profundum malorum, contemnit (Prov. xviii, 3). Potest autem undecimus gradus appellari libertas peccandi, per quam monachus, cum jam nec magistrum videt quem timeat, nec fratres quos reveratur, tanto securius, quanto liberius sua desideria implere delectatur, a quibus in monasterio tam pudore, quam timore prohibebatur. Sed etsi jam vel fratres, vel abbatem non timet, nondum tamen Dei penitus formidine caret. Hanc ratio, tenuiter adhuc submurmurans, voluntati proponit, nec sine aliqua dubitatione quæque primum illicita perficit; sed, sicut is qui vadum tentat, pedetentim, non cursim vitiorum gurgitem intrat.

(147) Huic opponitur secundus gradus humilitatis, Si propriam voluntatem non delectetur implere.

CAPUT XXI.

odecimo gradu superbiæ qui est consuetudo peccandi (148.)

At postquam terribili Dei iudicio prima flagi-
punitas sequitur, experta voluptas libenter re-
r, repetita blanditur. Concupiscentia revivi-
sopitur ratio, ligat consuetudo. Trahitur
in profundum malorum, traditur captivus
idi vitiorum, ita ut carnalium voragine desi-
um absorptus, suæ rationis divinique timoris
, dicat insipiens in corde suo : *Non est Deus*
xiii, 1). Jam indifferenter libitis pro licitis
jam ab illicitis cogitandis, patrandis, investi-
; animus, manus, vel pedes non prohibentur :
idquid in cor, in buccam, ad manum venerit,
atur, garrit, et operatur, malevolus, vanilo-
facinorosus. Quemadmodum denique ascensis
nibus gradibus, corde jam alacri et absque
pro bona consuetudine justus currit ad vitam :
scensis impius eisdem, pro malo usu non ra-
se gubernans, non timoris freno retentans, in-
us festinat ad mortem. Medii sunt qui fatigan-
gustiantur : qui nunc metu cruciantur gehennæ
pristinæ retardati consuetudine, descendendo
cendendo laborant. Supremus tantum et infir-
urrunt absque impedimento, et absque labore.
rtem hic, ad vitam ille festinat ; alter alacrior
proclivior. Illum alacrem charitas, hunc pro-
i cupiditas facit. In altero amor, in altero
laborem non sentit. In illo denique perfecta
as, in isto consummata iniquitas foras mitit
am. Illi veritas, huic cæcitas dat securitatem.
ergo duodecimus gradus appellari consuetudo
adi, qua Dei metus amittitur, contemptus in-
ar.

CAPUT XXII.

*quomodo orandum pro desperatis, et mortuis
secundum animam.*

*Pro tali jam, inquit Joannes apostolus, non
it quis oret (I Joan. v, 16).* Sed nunquid dicis
stole, ut quis desperet ? Imo gemat qui illum
Non præsumat orare, nec desistat piorare.
est quod dico ? An forte ullum remanet spei
um, ubi oratio non invenit locum ? Audi cre-
n, audi sperantem, nec tamen orantem. Do-
iuquit, *si fuisses hic, frater meus non fuisset*
us. Magna fides, qua credidit sua præsentia
um mortem prohibere potuisse si adfuisset.
autem quid ? Absit ut quem credidit vivum
se servare, mortuum dubitet posse resusci-
sed nunc, inquit, scio quia quæcunque poposce-
Deo, dabit tibi Deus. Deinde quærenti ubi pon-
nt *SSO* eum, respondet : *Veni et vide.* Quam-
? O Martha, magna nobis tuæ fidei insignia
: sed quomodo cum tanta hinc diffidis ? *Veni,*
et vide. Cur et, si non desperas, non seque-
dicis. Et resuscita ? si autem desperas, cur
rum sine causa fatigas ? An forte fides aliquando

) Huic opponitur primus gradus humilitatis, timor Dei continuus.

A recipit, quod oratio non præsumit ? Denique appro-
pinquantem cadaveri prohibes, et dicis : *Domine, jam,*
fetet ; quatruiduanus enim est (Joan. xi, 21, 22, 34,
39). Desperando dicis hoc, an dissimulando ? Sic
quippe ipse Dominus post resurrectionem finxit se
longius ire (*Luc. xxiv, 28*), cum mallet cum disci-
pulis remanere. O sanctæ mulieres Christi familia-
res, si fratrem vestrum amatis, cur ejus misericor-
diam non flagitatis, de cujus potentia dubitare,
pietate diffidere non potestis ? Respondent : Sic me-
lius tanquam non orantes oramus, sic efficacius
tanquam diffidentes confidimus. Exhibemus fidem
perhibemus affectum : scit ipse, cui non est opus ut
aliquid dicatur, quid desideremus. Scimus quidem
quod omnia potest : sed hoc tam grande miraculum,
tam novum, tam inauditum, etsi ejus subest poten-
tiæ, multum tamen excedit universa merita humili-
tatis nostræ. Sufficit nobis potentiæ locum, pietati
dedisse occasionem ; malentes patienter expectare
quid velit quam impudenter quærere quod forsitan
nolit. Denique quod nostris meritis deest, verecun-
dia fortasse supplebit. Petri quoque post gravum
lapsam lacrymam quidem video, sed precem non
audio nec tamen de indulgentia dubito.

53. Disce et in Matre Domini magnam in mirabi-
libus fidem habere, in magna fide verecundiam re-
tinere. Disce verecundia decorare fidem, reprimere
præsumptionem. *Vinum inquit, non habent (Joan.*
ii, 3). Quam breviter, quam reverentur suggestit,
C unde pie fuit sollicita ! Et ut discas in hujusmodi
magis pie gemere, quam petere præsumptuose ; pie-
tatis æstum pudoris temperans umbra, conceptam
precis fiduciam verecundo suppressit. Non frontose
accessit, non palam locuta est, ut audacter coram
omnibus diceret : Obsecro, filii, deficit, vinum, con-
tristantia convivæ, confunditur sponsus ; ostende
quid possis. Sed licet hæc aut multo plura pectus
æstuans, fervens loqueretur affectus ; privatim tamen
potentem pia Filium mater adiit, non potentiam
tentans, sed voluntatem explorans. *Vinum, inquit,*
non habent. Quid modestius ? quid fidelius ? Non
defuit pietati fides, voci gravitas, efficacia voto. Si
ergo illa, cum mater sit, sese matrem oblita non
D audet potere miraculum vini ; ego vile mancipium,
cui permagnus est Filii simul ac Matris esse vernacu-
lum, qua fronte præsumo pro vita petere quatri-
duani ?

54. Duo etiam in Evangelio cæci visum, alter ac-
cepisse, alter recepisse leguntur : alter quem ami-
serat, alter quem nunquam habuerat ; unus scilicet
excæcatus, alter cæcus natus. Sed qui excæcatus,
miserabilibus mirisque clamoribus miram miseri-
cordiam meruit : qui vero cæcus natus, tanto miseri-
cordius, quanto mirabilius nullis suis precibus
præventum sui illuminatoris beneficium nihilominus
sensit. Illi denique dictum est, *Fides tua te salvum*
fecit : huic autem non (*Luc. xviii, 35-43 ; Joan.*

ix). Duos quoque recenter mortuos, tertium jam quatruiduanum, lega resuscitatos : solam tamen Archisynagogi filiam, in domo adhuc positam, precibus patris; duos autem ex insperata magnitudine pietatis (*Marc. v, 35-42; Luc. vii, 11-15; Joan. xi*).

55. Simili etiam forma si contigerit (quod Deus avertat) aliquem de fratribus nostris, non in corpore se in anima mori; quamdiu adhuc inter nos erit, pulsabo et ego meis qualiscunque peccator, pulsabo et fratrum precibus Salvatorem. Si revixerit, lucrati erimus fratrem: sin vero non mereamur exaudiri, ubi jam vel tolerare vivos, vel tolerari a vivis non poterit, sed incipiet efferrī, semper quidem fideliter gemo, sed jam non ita fiducialiter oro. Non aperte audeo dicere, Veni, Domine, suscita mortuum nostrum: corde tamen suspensio, tremulus intus clamare non cesso, Si forte, si forte, si forte, desiderium pauperum exaudiet Dominus, præparationem cordis eorum audiet auris ejus; et illud, *Nunquid mortuis facies mirabilia, aut medici suscitabunt, et confitebuntur tibi?* et de quatruiduano: *Nunquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam, et veritatem tuam in perditione?* (*Psal. lxxxvii, 11, 12.*) Potest interim Salvator, si vult, insperate et improvise occurrere nobis, lacrymisque portantium motus, non precibus, mortui vitam reddere vivis, aut certe jam sepultum revocare a mortuis. Mortuum autem dixerim illum qui sua peccata defendens, in octavum jam corruit gradum. A mortuo enim, tanquam qui non est, perit confessio (*Eccli. xvii, 26*). Post decimum vero, qui tertius est ab octavo, jam effertur in libertatem peccandi, quando expellitur a consortio monasterii. At postquam quartum transierit, jam

recte quatruiduanus dicitur dum in quintum decidens per consuetudinem sepelitur.

56. Absit autem a nobis, ut etiam pro talibus, etsi palam non præsumimus, vel in cordibus nostris orare cessemus: cum Paulus eos quoque lugeret, quos sine poenitentia mortuos sciret (*II Cor. xii, 21*). Etsi enim a communibus orationibus ipsi se excludunt, sed ab affectibus omnino non possunt. Viderint tamen in quanto periculo sint pro quibus Ecclesia palam orare non audeat, quæ fidenter etiam pro Judæis, pro hæreticis, pro Gentilibus orat. Cum enim in Parasceve nominatim oretur pro quibuslibet malis, nulla tamen mentio fit de excommunicatis.

57. Dicis forte, frater Godefride, me aliud quam tu quæsisisti, et quam isse promisi, tantem, exhibuisse, cum pro gradibus humilitatis, superbie gradus videar descripsisse. Ad quod ego: Non potui docere nisi quod didici. Non putavi congruum me describere ascensiones, qui plus descendere, quam ascendere novi. Proponat tibi beatus Benedictus gradus humilitatis, quos ipse prius in corde suo disposuit: ego quid proponam non habeo, nisi ordinem meæ descensionis. In quo tamen si diligenter inspicitur, via forsitan ascensionis reperitur. Si enim tibi Romam tendenti homo inde veniens obviaret, quæsitus viam, quid melius quam illam, qua venit ostenderet? Dum castella, villas, urbes, fluvios, ac montes, per quos transierit, nominat, suum denuntians iter, tuum tibi prænuntiat: ita ut eadem loco recognoscas eundo, quæ ille pertransiit veniendo. In hac similiter nostra descensione gradus ascensorios fortasse reperies, quos ascendendo melius tu in tuo orde, quam in nostro copice leges. Amen.

ADMONITIO IN OPUSCULUM VIII.

1. Etsi opusculum sequens unum ex primis est libris a Bernardo compositis, nullum tamen fere aut Bernardo dignius, aut religioni utilius ab eo scriptum existimo. Quid enim dignius doctore catholico, aut reipublicæ christianæ utilius quam prædicare, inculcare, imo et propugnare primum et maximum mandatum, ex quo cætera pendent, sine quo cætera nihil prosunt; illud, inquam, mandatum, quod in dies impetunt atque labefactare moliantur amor cujusque proprius, cupiditas et perversæ hominum interpretationes? Quapropter perpetuis tenebris digna est Apologia Berengarii, temerarii illius Abælardi discipuli ac defensoris, qui Bernardo impudenter insultat ob editum ab eo tractatum de Diligendo Deo, cum « de hoc, » inquit, « nemo dubitet, » non quævis muliercula, non quivis extremus idiota. Verum suos semper adversarios habuit divinus amor: cujus præceptum si verbis Christiani haud negant, at factis plerique pernegant; imo quidam etiam pravis interpretationibus ita redigunt ad nihilum, ut hodie in quæstionem adducere, et quidem dubitare impune liceat, num Deus optimus, maximus, creator, conservator ac redemptor, aliquo speciali, vel semel in vita, amoris actu a quovis christiano sit diligendus. Non ergo in vanum Bernardus divinum hoc præceptum Haimérico cardinali, quasi quoddam operæ pretium, commendare aggressus est hoc in opusculo docens, cap. 2, n. 6, diligendum esse Deum « sine modo; » inexcusabilem esse omnem « etiam infidelem, si non diligit Dominum Deum suum ex toto corde, tota anima, tota virtute. » Porro fidem tanto plus indicere amandum, quanto et se ipso pluris æstimandum quivis intelligit. « Quod si totum me, » inquit, cap. 5, n. 15, in persona omnium, « debeo pro me facto, quid addam jam et pro me refecto, et refecto hoc modo? »

2. In hæc ergo libro sanctissimus divini amoris præco et doctor, ejus modum, causas, originem, gradus, et obligationem accurate ac pathetice describit. Modum, ut diligatur « sine modo, » hoc est omni meliori quo possumus modo causas, meritum Dei et commodum nostrum: originem, ex amore proprio in amorem Dei, usque ad oblivionem et contemptum sui: gradus, amorem sui, amorem Dei propter se, tum propter ipsum, ac demum, castum et purum; hoc est amorem proprium, mercenarium, filialem ac beatificum: obligationem denique, quæ pertinet ad gentiles, Judæos, sed maxime ad Christianos. Totus vero tractatus est de amore qui consistit in affectu: quem etsi dicat perfecte in hac vita impleri non posse, ita ut omnem excludat timorem et cupiditatem; esse tamen ait finem et scopum in quem indesinenter ac irremisse ferri teneamur. Denique hunc ipsum amorem ex domo Dei nobis provenire, non ex